A DUNÁNTÚL ŐSTÖRTÉNELME.

A XX. SZÁZAD FORDULÓJÁN az őskori kutatás, ez az aránylag fiatal régészeti ág elérkezett a fejlődésnek arra a fokára, amelyen már nem elégszik meg a földből előkerült emlékek kultúrhistóriai és paleoetnografiai értelmezésével, hanem azokat történelmi dokumentumoknak tekinti és azokon keresztül iparkodik rekonstruálni az őskor egy-egy szakaszának, illetőleg egy-egy régiónak az őstörténelmét. Nem elégíthet ki már bennünket annak az ismerete, hogy egy-egy kő-, vagy bronzeszközt mire használtak, hanem meg akarjuk ismerni azt a népet, amely ezeknek az ősi kultúremlékeknek a kitermelője volt és ugyanekkor ennek a népnek a történelmét is. Az azonos, vagy rokonfajtáju kultúremlékek: leletek, települési, házépítési, temetkezési mód, stb. egy-egy régióban való elterjedése alapján meg tudjuk vonni a kultúrakör határait is és így, amikor őskori kultúrákról és kultúrakörökről beszélünk, voltaképen azalatt magát a népet, illetőleg annak letelepedési régióját, a mai értelemben vett országot értjük.

A pannon föld, amely névvel északon és keleten a Duna, délen a Dráva, illetőleg a Száva, nyugaton pedig az Alpok keleti nyúlványai által határolt területet szoktuk illetni, tulajdonképen nem alkot zárt tájegységet, jóllehet általában természetes határai vannak. A keleti rész még erős érintkezést mutat a Nagy-alfölddel, éppen úgy, mint ahogy északon a Rábaköz is hozzátartozik a Duna északi oldalára is átterjeszkedő Kis-alföldhöz. Amig tehát a római uralom alatt a Duna a birodalom megerősített határvonalául szolgált, az őskor folyamán időről-időre megszünt az Alföldet átszelő hatalmas folyam szigorúan elhatároló jellege, minthogy mindkét oldalon megtalálhatjuk egy-egy közös kultúra azonos emlékeit.

Ha most mégis a pannon földnek az őskor folyamán betöltött önálló szerepét akarjuk vizsgálatunk tárgyává tenni, úgy erre az a tény jogosit fel bennünket, hogy ez a csaknem mindenütt természetes határokkal körülzárt terület az őskor egy-egy szakaszában mégis csak módot adott önálló kultúrák kifejlődésére is, ame-

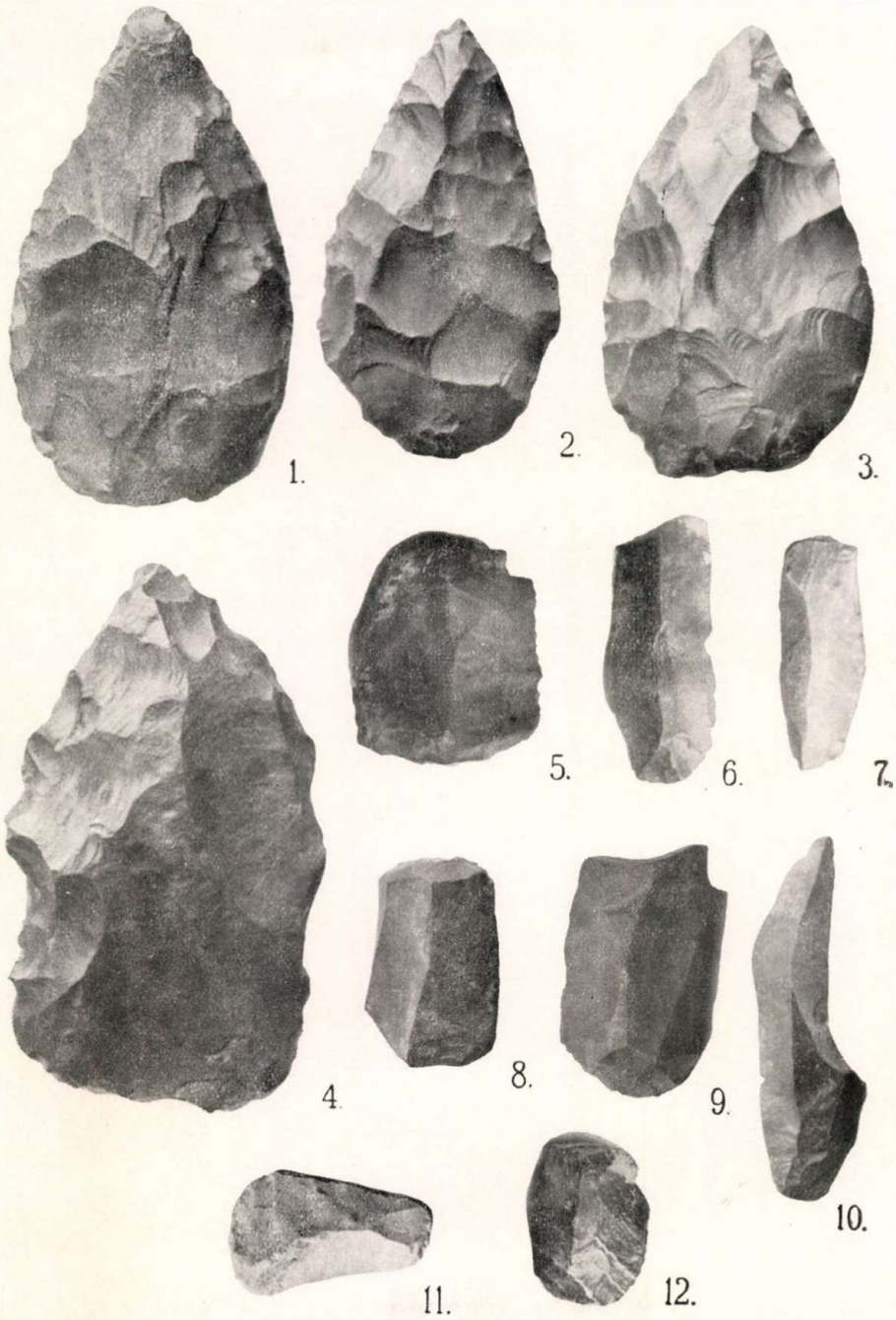

1—4. Solutréen-kori lándzsahegyek a bajóti Jankovich-barlangból.
5—12. Magdalenien-kori pengék és vakarók a ságvári lösztelepről.

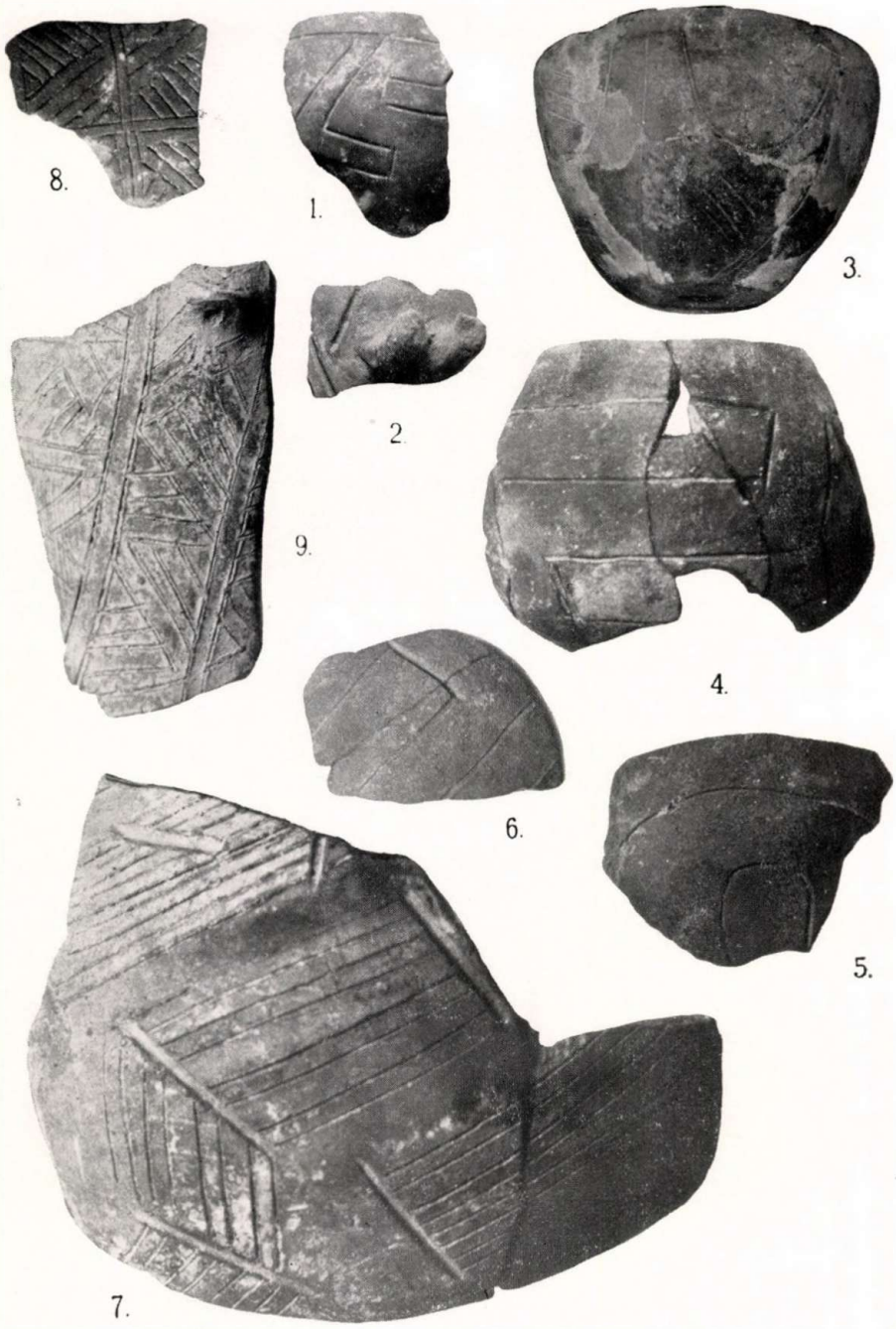

1—2. Vonaldíszes neolithikus cserepek Kaposvárról.
3. Vonaldíszes edény Baranya vármegyéből.
4—7. Vonaldíszes kultúra Békásmegyeren.
8—9. Tiszai kultúra Békásmegyeren.

lyek itt megizmosodva és kiterebélyesedve ideig-óráig önálló szerepet biztosítottak az őskor történelmében a Dunántúlnak. Amíg tehát egy-egy életerős kultúra terjeszkedését nem akadályozhatta meg az a vízrendszer, amely ugyanekkor mint a legkönnyebb és leggyorsabb közlekedési út egyuttal a népek kölcsönös érintkezését is elősegítette, másrészt ugyanez a vízrendszer természetes határokul, védelmi vonalul szolgált olyan időben, amidőn erősebb népmozgalmak, más régiókból kiinduló terjeszkedési törekvések az itt megtelepedett lakosság nyugodt birtoklását veszélyeztethették.

A DUNÁNTÚL ÖNÁLLÓ JELLEGÉNEK a kétségtelen nyomait már az *őskőkor* folyamán megtaláljuk, jóllehet a lakósság ebben az időben még nem annyira helyhez kötött és így az egyes kultúrakörök határvonalai meglehetősen elmosódottak. A legrégibb paleolit szakaszok kultúremlékei a Dunántúlon éppugy hiányoznak, mint általában másutt is a Kárpátok övezte geografiai egységet mutató területen. Még ma is meglehetősen problematikus azoknak az atipikus kőeszközöknek a kora, amelyek Tatán kerültek elő s amelyeket a glaciális időkbe eső és az őskőkor régibb szakaszának végét jelentő mousterien kultúra hagyatékának tekintettek. Kétséget kizáró módon elsősorban a solutréeni kultúra nyomait tudjuk kimutatni a Dunántúlon és pedig a Bajót melletti Jankovich-barlang diluviális rétegeiben, valamint legujabban a Bánhida mellett fekvő Szelim-lyuk nevű barlangban. Ennek a kultúrának a legrégibb szakaszát, a speciálisan magyarhoni protosolutréent is megtalálták a Kiskevély-barlangban. A dunántúli solutréen azonban élesen megkülönböztethető a Bükkhegység barlangjaiban talált solutréei kultúrától, amennyiben az u. n. babérlevél alaku lándsahegyek a Dunántúlon általában zömökebbek, szélesebb bázisuak és jóval rövidebbek, mint a hosszúkás formákat kedvelő északi solutréen kőeszközei. Különbséget találunk magában az anyagban is, minthogy a bükkvidéki lándsahegyek kalcedonból készültek, a dunántúli solutréen lándsahegyeinek anyaga pedig jáspis. Amíg az eddig ismert solutréei állomások a Dunántúlon, a Duna közelében jelentkeztek, addig a régió szivében elhelyezkedő Bakony-hegység voltaképen még terra incognita előttünk. Ez a körülmény azonban csak a kutatás hiányosságának tudható be, mert minden valószínűség amellett szól, hogy alapos kutatással ezen a vidéken is megtalálhatjuk az őskőkori kultúráknak a nyomait.

A lehetőséget erre megadja az a körülmény is, hogy az őskőkor végét jelentő magdalénien kultúra nyomaira az utolsó évek folyamán nemcsak a Bajót- és Kiskevély-barlangban, valamint a pilisszántói kőfülkében, hanem a régió szivében a Balaton mellett fekvő Ságvár lőszrétegeiben is rábukkantunk. Ez az új lelőhely, valamint a Dunaföldvár mellett legújabban talált mammuth-lelet helyzete és az ezzel kapcsolatos tüzelési nyomok azt bizonyítják, hogy a magdalénien embere nemcsak a barlangokat használta fel hajlékul, hanem szivesen tanyázott már a szabad lősztelepeken is. A dunántúli magdalénien kori lőszállomások jelentőségét nagyban emeli az a tény, hogy a szakkörök eddigi véleménye szerint a magdalénien kultúra hagyatékát is csak barlangokban találhatjuk meg, míg most ezek a legújabb leletek erre a véleményre kétségtelenül rácáfolnak.

Az átmenetet jelentő mezolithikum tardenoisien kultúrája főként az apró kis kőeszközöket kedvelte. Jóllehet kutatásunk ebben az irányban még nagyon is hiányos, mégis ismerjük már ennek a mikrolithikus kultúrának néhány állomását Győr vidékén és a vasmegyei Tömördön.

A FIATALABB KŐKOR, azaz a neolithikum első felében a Dunántúl egy nyugati kultúrakörhöz tartozott Alsóausztriával és a Szudéták övével együtt. Ezt a kultúrakört erősen karakterizálja az a vonaldíszes agyagművesség, amely az edények falára karcolt ékítményei között főként a spirálist és meandert alkalmazta. Ebben az időben megint kidomborodik a Dunántúlnak önálló jellege a magyar föld többi régiójával szemben, minthogy meg tudta őrizni az ősi kultúrát azalatt az idő alatt is, amíg az északi hegyvidéken a vonaldíszes kerámiának egy önálló helyi jellegű csoportja alakult ki, az u. n. bükki-kultúra. Hogy a neolithikum derekán, illetőleg a korszak második felében a vonaldíszes kerámia nyomait a Balkán északi felében, pl. a boszniai Butmirban, illetőleg az Alduna vidékén, a szerbiai Vinčán is megtalálhatjuk, úgy ez a tény kétségtelenül annak köszönhető, hogy a Dunántúl ennek a kultúrának nemcsak hosszú ideig helyet tudott adni, hanem egyuttal alapjául tudott szolgálni egy déli irányú terjeszkedésnek is. A vonaldíszes kerámia emlékeit megtaláltuk idáig az elszakított Nyugatmagyarországon, Zala megyében, Baranya-megyében, Mágocson és Pécsvárad közelében, a Tolnamegyei Medinán, továbbá Veszprém mellett Somogymegyében Kaposvár és Kőröshegy mellett, Fehérmegyében Bicskén és köz-

vetlenül a Duna jobbpartján, Békásmegyeren és legújabban Nagytétényben is. Ebben az irányban csak az utóbbi időben indult meg a kutatás, de az eddig előkerült állomások éppen elszórtságukban is azt bizonyítják, hogy a kultúra az egész régióban el volt terjedve s miután a Duna-Tisza köze idáig még alig szolgáltatott hasonló leleteket, azt kell feltételeznünk, hogy a Duna itt egyuttal a kultúrakör határát is jelzi, annál is inkább, mert úgy az ősrégészeti, mint a geologiai és botanikai kutatás eddigi adatai alapján valószínűnek látszik, hogy a Duna-Tisza köze egy nedvesebb klima következtében mélyen fekvő mocsaras vidékeivel a letelepedésre kevésbbé volt alkalmas. Ezt annál jogosabban tételezhetjük fel, mert a vonaldíszes kerámia egy késői kisugárzását ugyanekkor a Tiszántúlon, főként a Kőrösök vidékén újból megtaláljuk. A kultúra terjeszkedését tehát keleti irányban nem a Duna tartóztatta fel, jóllehet látszólagosan határvonalául szolgált, hanem a közbeeső, megtelepedésre alkalmatlan vidék.

A neolithikum vége felé a Dunántúl ősi kultúrája sem tud ellenállni annak az erőteljesen terjeszkedő és a Tisza vidékéről elinduló kultúrának, amelyet tiszai-kultúra néven ismerünk és amely a bükki-kultúra leszármazottjának, utódjának tekinthető. Miután ez a terjeszkedés gyökeres kulturális változást okoz, amely úgy a leletanyagban, mint a települési és a temetkezési módban is megnyilatkozik, arra kell következtetnünk, hogy itt nemcsak egy szomszédos régió kulturális befolyásáról van szó, hanem népvándorlással kapcsolatos tényleges hódításról, amelynek sikerült is birtokba venni mindazokat a régiókat, amelyeken idáig a vonaldíszes kerámia kultúrája helyezkedett el. Ilymódon a Dunántúl beletartozik a neolitikum végén abba a birodalomba, amely a Szudéták hegyláncától egész az erdélyi hegyvidékig terjedt és amely iparkodott tért nyerni a Balkánon is. Ez a kultúra ajándékozta meg a Dunántúlt is egy, az agyagművességben mutatkozó új technikai eljárással, az edényfestéssel, amellyel a mind nagyobb számmal jelentkező dunántúli neolithikus lakótelepeken sok helyütt találkozunk.

Körülbelül egy évezredig tartott a Dunántúlon az a nyugalmi állapot, amely hosszú időre biztosította a rokonfajú népek zavartalan birtoklását. A tiszai kultúra se tekinthető ugyanis másnak, mint az egész Középeurópát a neolithikum elején és derekán megszállva tartó és a bizonyára rokonfajú népek által alkotott hatalmas birodalom egy önálló fejlődésnek indult külön csoportjának, amelynek kedvező geografiai helyzete és provinciájának termé-

szeti kincsekben való gazdagsága a terjeszkedéshez bizonyos helyzeti energiát adott. Ennek a nagy birodalomnak, amelyet jellegzetes agyagművessége alapján a szalagdíszes kerámia kulturájának szoktunk nevezni, éppen úgy tagja volt a vonaldíszes kerámia csoportja, mint a bükki és később a tiszai kultúra is. A birodalom határait nyugaton körülbelül a Rajna, keleten pedig a Dnyeszter jelentette. Ezt a helyzetet könnyen érthetővé teszi a mai Európa képe is, ha a germán, román, illetőleg szláv népek által alkotott hatalmas tömbökre gondolunk, amelyeken belül mégis különálló országok alakultak ki, amelyeknek kultúrális fejlődése jórészt a környezet hatása alatt nem mutatja mindíg ugyanazt az irányt és ütemet.

A NEOLITHIKUM VÉGE FELÉ nagyarányú népmozgalmak, amelyek főként északról és nyugatról indultak ki, jóformán teljesen megváltoztatják Középeurópa kultúrális és bátran mondhatjuk, politikai képét is. Az északi kultúrák erős expansiv törekvést mutatnak déli irányban és egyrészt leereszkednek az Alpokig, másrészt behatolnak a Szudéták és a Kárpátok övébe is. Ez a népvándorlási folyamat nyomot hagyott a Dunántúlon is. Először a badeni kultúra hordozója, egy nomád nép jelenik meg a pannon földön s miután szervezetlenségénél fogva nincs elég ereje ahhoz, hogy eltüntesse a régi kultúrát, amelynek ellenálló erejét az állandó letelepedés és a földművelés útján helyhez kötött életmód erősen kifejlesztette, — megelégszik azzal, hogy békésen csatlakozik az itt talált lakossághoz, és új elemekkel gyarapítja annak kultúráját. Az új kultúra nyomaival azonban nemcsak a Dunántúlon találkozunk, hanem mindazokon a területeken, amelyeket már előzőleg a tiszai-kultúra és annak örököse a bodrogkeresztúri rézkori kultúra már előzőleg birtokába vett.

Sokkal kisebb területre szoritkozik a Kárpátok medencéjében a második, nyugatról jövő néphullám, amelynek folytán az úgynevezett harangalaku edények kultúrája jelenik meg a közép Duna medencéjében. Ennek a kultúrának szórványos állomásait főként a Duna mentén, még pedig a jobb parton találjuk meg (Szentendre, Békásmegyer, Budapest-Tabán, Tököl, Szigetszentmiklós stb.) Ez a jelenség, legalább is a kutatás mai állása mellett arra enged következtetni, hogy ez az ugyancsak nomád nép nem lépte át a pannon föld határvonalát, a Dunát, amelynek baloldalán még idáig semmiféle nyomát nem találtuk meg a harangalaku edények kultúrá-

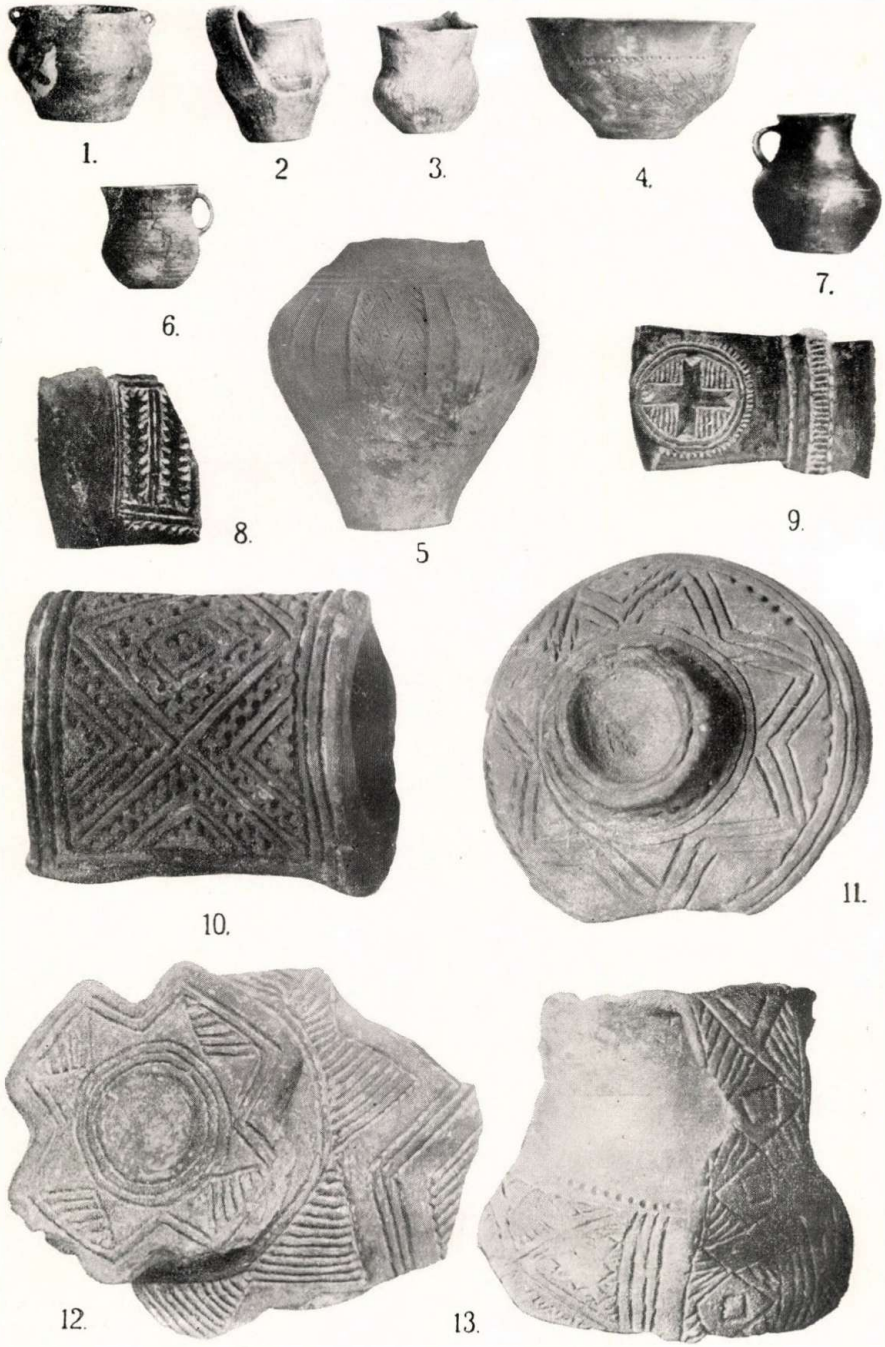

1. Rézkori edény a csákvári barlangból.
2—3. Badeni kultúra Békásmegyerről.
4—5. Badeni kultúra Fonyódról.
6—7. Harangalakú edények kultúrája Békásmegyerről.
8—13. Vučedoli kultúra Zókon.

Edények a bronzkor II. periodusából.
1—2. Iváncsa. 3. Pákozdvár. 4—6. Solymár. 7. Felsőnyék.
8—11. Ságvár. 12—13. Tolna m. 14. Dunapentele.

jának. Ha térfoglalásában az új nép nem is változtatta meg jelentősen a magyar őskori régió képét, annál nagyobb volt az a hatás, amelyet az itt talált népek ősi kultúrájára gyakorolt. *Így bátran mondhatjuk, hogy a Dunántúlról indult ki az a kultúráramlat, amelynek termékenyítő hatása alatt megváltozik a Kr. előtti második évezred fordulóján a szomszédos provinciák kultúrális képe is és a Tisza mentén is kialakul az a bronzkori kultúra, amelynek gyökere és alapja az idegenből jövő hatások mellett is az ősi autochton neolithikus kultúra.* Ez annyit jelent, hogy az őslakósság továbbra is helyben marad, de ugyanekkor új elemekkel szaporodik, amelyeknek magukkal hozott sajátos kultúrjavai, — új edénytípusok, fémműves technika, hamvasztásos temetkezés, stb. — megszínesítik, átformálják a kissé konzervativ, fejlődésben lasubb ütemű őskultúrát.

A BRONZKOR ELEJÉN még egy harmadik népáramlat is eljut a Dunántúlra, amelynek kultúrális átalakító hatása maradandó nyomokat hagyott a pannon föld őskori emlékanyagában. Ezt a kultúrát a szakirodalomban Szarvas-Vučedol-i kultúra néven ismerik. Gyökere visszanyulik Mondsee-Attersee cölöpépítményes kultúrájáig, míg délkeleti irányban történő vándorlásának fő állomásai a Laibach környéki láptelepek. Szlavoniában Szarvas és Vučedol a legfontosabb lelőhelyei ennek a kultúrának, míg a Dunántúlon a háború óta főként Baranya megyében bukkantak rá a kultúra telepeire, amelynek az a jellegzetessége, hogy kerámiájának díszítésénél geometrikus ékítményeket alkalmaz és a bekarcolt vonalakat mészanyaggal tölti ki. Ez az egyébként elég szük körre szorítkozó kultúra megjelenésekor gyenge volt ahhoz, hogy az egész régiót meghódítsa, de mindenesetre elég erős ahhoz, hogy kultúrális hatását évszázadokra megalapozza. A tőle kölcsönvett technikai eljárás és a tetszetős ornamentika már a bronzkor első periódusában nyomokat hagy az autochton bronzkori kultúra agyagművességében. A honi talajon ez az új technika tovább fejlődik és a második periódusban már helyben kitermelt új edényformákkal és díszítő motivumokkal jelentkezik. Miután a bronzkor mészbetétes kerámiája tényleg a Dunántúlon fejlődött ki, ez ösztönözte a Dunántúl őskorának nagyérdemű kutatóját, Wossinszky Mórt arra, hogy ennek a kerámiának a pannoniai-kultúra nevet adja. Ezt az elnevezést még a külföldi szakirodalom is átvette és bár nem egészen fogalomfedő, még mai napig is úgy emlegeti. A kultúra ugyanis a Dunántúlról kiindulva

hamarosan megjelenik a Tisza vidékén is, de még inkább gyökeret ver az Alduna vidékén.

A második periódusban egy észak felől terjeszkedő és a Duna mentén is megjelenő kultúra, az u. n. aunjetitzi kultúra hatása alatt megint módosul kissé az agyagművesség. Az új formák főként az edények alakjában mutatkoznak. Erős változást mutat ugyanekkor a temetkezési ritus. Az ősi neolitikus kultúrákban a korhasztó temetkezés volt a szokásos, amelynél a halottakat oldalt fektetve felhuzott végtagokkal, tehát alvó helyzetben hantolták el. A halottégetést és a hamvaknak urnákban való eltemetését a badeni, illetőleg a harangalakú edények kultúrája honosította meg az őskori Magyarországon.

A bronzkor II. periodusában ez a temetkezési ritus főként a Dunántúlon és a közben benépesedett Duna-Tisza közén mindinkább általánossá lesz, míg ugyanekkor a Tiszántúl lakossága továbbra is ragaszkodott az ősi elföldelési módhoz. A Dunántúl mészbetétes kerámiáju kultúrájában azonban még a halottégetésnél is kétféle ritus alakult ki. A Dunához közel eső területeken, éppen úgy, mint a Duna-Tisza közén az urnatemetkezés volt a szokásos. Ezzel szemben a régió beljebbeső területein, különösen Veszprém megyében a hamvakat és a teljesen el nem hamvadt csontokat az égetés helyén hagyták és kövekkel vették körül. Ugy az önállóan alakuló kerámia, valamint ez a többféle temetkezési ritus amellett bizonyít, hogy a Dunántúl lakossága a bronzkor folyamán származását tekintve nem volt egységes fajú és nemzetiségű és csak az idők folyamán, a közös birtoklásban forrott mégis össze.

Ennek következtében a III. periódusban, azaz a Kr. e. II. évezred derekától kezdve a Dunántúl kultúrájának idáig meglehetősen tarka képe már jóval nagyobb összhangot mutat, amelyet csak a IV. periódusban zavar meg, még pedig alapjaiban, az észak felől jövő lausitzi kultúra beözönlése. Ez a kultúra először a Kárpátok déli lejtőit szállotta meg, majd pedig, miután csak a hegyes dombos vidéket kedvelte, birtokába vette a Dunántúlt is. Mindjobban szaporodnak a bizonyítékaink arra nézve, hogy ez a harcos, mindenfelé földvárakat építő új népelem tulajdonképen az illyrséggel azonos, amelynek az a lakosság, amelynek zömét az ősi békés földmivelést űző, tehát parasztkultúrában élő thráktörzsek alkották, — nem tudott ellentállni. És bizonyára ez az illyr előnyomulás volt a megindítója annak a thrák népvándorlásnak is, amely hazánk területéről indult ki és a II. évezred utolsó

szakaszában végigvonulva a Balkánon, eljutott egész az Aegei tenger vidékére. A helyben maradt lakósság pedig kényszerűségből behódolt az új kultúrának.

A bronzkor folyamán, tehát egy évezreden keresztül a kultúrális fejlődés menete meglehetősen egységes volt a Kárpátok medencéjében. Ha az itt-ott beszivárgó idegen elemek sajátos kultúrájukkal az egyes provinciáknak időről-időre egyéni szinezetet is adtak, ez a kultúrális átalakulás seholsem volt olyan nagymértékű, hogy az ősi kultúrát gyökereiben kiírtotta volna és az egyes provinciákat elszakíthatta volna egymástól. Az idegen kultúrák fel-feltűnésének tehát nem hódító, hanem inkább betelepítő jellege volt. Az új telepesek hamarosan asszimilálódtak és a magukkal hozott kultúrjavakkal új hazájukban mindenesetre meggyorsították a fejlődés menetét. Ezt bizonyítja az a jelenség is, hogy a Dunántúl mészbetétes kerámiáját szivesen átveszi később a Tisza-vidéki provincia, sőt az északi régió is, de ugyanekkor megtartja, sőt tovább fejleszti egyéni kultúráját is. A kultúrjavak kicserélése természetesen kölcsönös volt, ezért találjuk meg a Dunántúl emlékanyagában a keleti provinciák sajátos elemeit is.

Ezt a békés összhangot és egységesen fejlődő kultúrát zavarta meg a Kr. e. I. évezred fordulóján az illyrség térfoglalása, amely, amint már fentebb mondottuk, csak a hegyes, dombos vidékre szorítkozott és ugyanekkor az Alföldet elkerülte. Ezáltal éles kultúrális szakadás állt be a nyugati és a keleti provincia között és a Duna jelezte, legalább is kelet felé a két régió, azaz két ország határvonalát.

AZ A KONZERVATIVIZMUS, amely ebben az időben a keleti provincia kultúrájában mutatkozik, kétségtelenül bizonyítja, hogy ezen a területen maga a nép nem változott és az kultúráját továbbra is megőrizte, ha a nyugati szomszédtól át is vett itt-ott bizonyos kultúrjavakat. Ezzel szemben az illyrség megteremti a Dunántúlon azt a kultúrát, amelyet már korai vaskorinak, vagy egyik fontos lelőhelye után hallstattinak szoktunk nevezni. A pannon föld megszünt ezzel annak a birodalomnak az alkotó része lenni, amelynek a határait többé-kevésbbé a Kárpátok hegykoszorúja szabta meg és egyidejűleg provinciája lett annak az illyr birodalomnak, amely az Alpokon át az Adriáig terjedt, sőt tért tudott nyerni a Balkán északnyugati szögletében is.

Természetes, hogy egy ilyen hatalmas birodalom kultúrális képe régiónként lokális eltéréseket mutat. A helyi színezet kiala-

kulásában szerepe volt a régi lakosság ősi kultúrájának is és bizonyára az egyes régiókat megszálló illyr törzsek kultúrája sem volt teljesen uniformizált. Ezt a finom, sokszor csak árnyalatban mutatkozó eltérést a Dunántúl korai vaskori kultúrájában is megtaláljuk. A kultúrális különbség keleti és nyugati irányban mutatkozik, mintha csak a felületi tagoltságnak megfelelően az Alpokhoz közeleső hegyvidék nyugat felé, a keleti irányban lankásodó, a Duna felé sülyedő régió pedig az Alföld felé orientálódna. Ez a kultúrális megoszlás mintegy előreveti az árnyékát a későbbi Pannonia inferior és superiornak, amelyeknek határvonala körülbelül ennek megfelelően nem nyugat-keleti, hanem északkelet-délnyugati irányban húzódott. Egyébként is figyelemreméltó az a tény, hogy a dunántúli illyr kultúrakör határai jóformán pontosan egybeesnek a két római pannon provincia határaival és ennek megfelelően a Mura, Dráva és Száva völgyében átnyúltak a mai politikai határokon. A mai szlovén föld jórésze tehát ehhez a kultúrakörhöz tartozott.

A korai vaskor folyamán kelet felől jövő skythák beáramlása a Dunántúlon nem tudta megzavarni az illyrség uralmát és emlékeiket, mint idegenből kölcsönzött elemeket csak szórványosan találjuk meg az illyr hagyatékban.

Történelmi fordulópontot jelent azonban a Dunántúl és általában az őskori Magyarország életében a Kr. e. IV. század fordulóján a kelták megjelenése a Duna völgyében. A korai vaskor vége felé kiépített számos földvár bizonyítja, hogy az illyrek várták ezt a támadást és igyekeztek ezzel szemben felkészülni. A hódítást azonban mégsem tudták megakadályozni és a pannon föld ép úgy a kelták uralma alá került, mint a thrákok lakta terület jórésze is. Miután a kelta előnyomulással körülbelül egyidőbe esik az illyr-venet, és a japod területeken, továbbá a későbbi Illyricumban az illyr kultúra megerősödése és nagyarányú felvirágzása, továbbá mivel ezeken a területeken a kerámiában is olyan elemek bukkannak fel, amelyeknek gyökere a pannon földön hajtott ki, arra kell következtetnünk, hogy a kelta nyomás elől a lakosság jórésze a Dunántúlról dél felé vándorolt és ott keresett új hazát. A térfeladás azonban nem volt teljes, minthogy az illyr kultúra nyomaival nemcsak a keltaság emlékanyagában, hanem még a római provinciális hagyatékban is találkozunk. Igy derült ki pl. az eddig keltának tartott eraviscus törzsről is, hogy voltaképen illyr eredetű. A régészeti emlékek tanusága

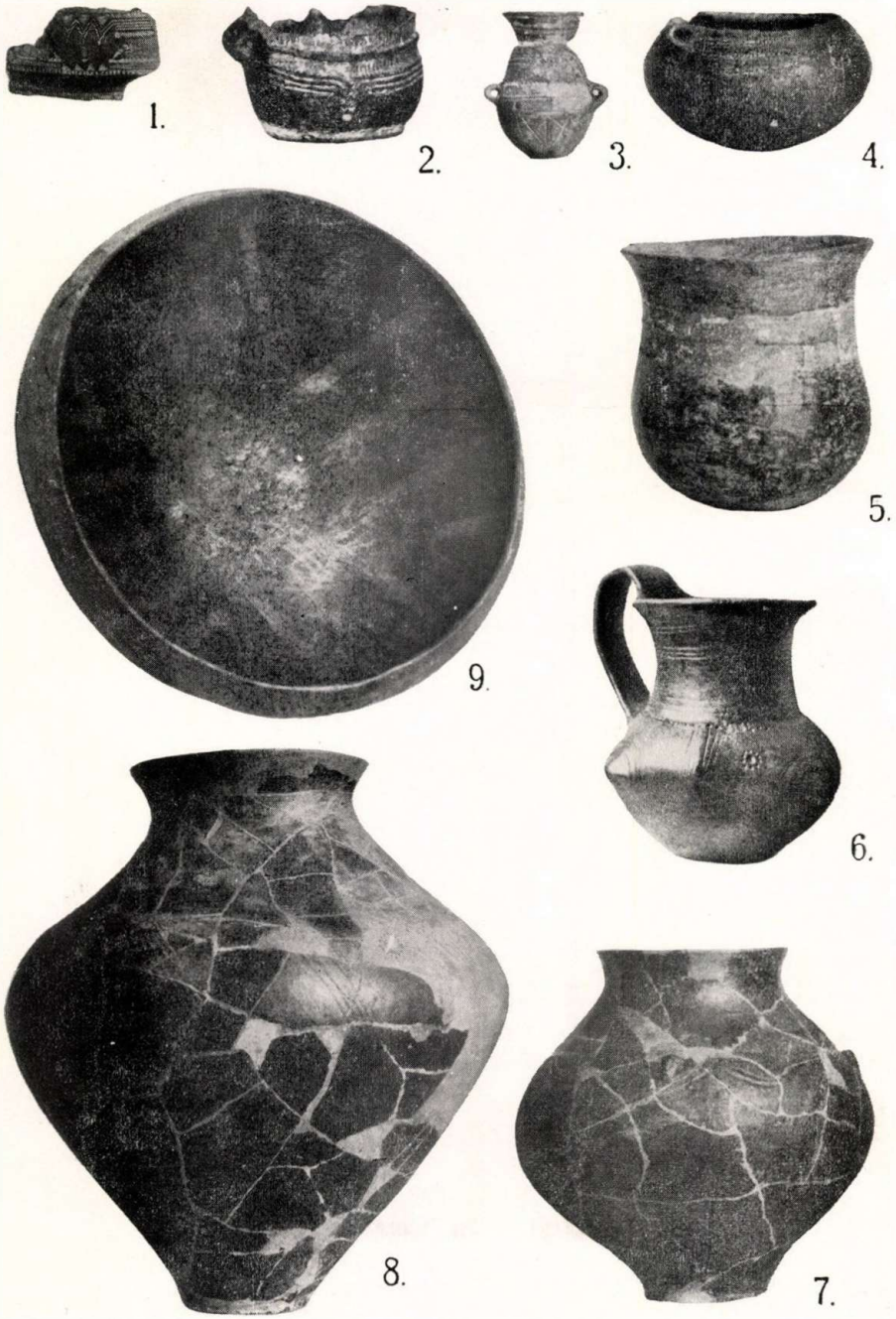

1—6. Edények a bronzkor III. periodusából.
7—9. Koravaskori edények.
1—2. Németbóly. 3—4. Tolna m. 5. Pákozdvár. 6. Solymár.
7—8. Csönge. 9. Vas m.

Kelta edények.
1—2. Nagyhörcsög. 3. Tolnaudvari. 4. Tolnatamási.
5. Kakasd. 6. Szombathely. 7. Pécs.

szerint az illyrség főként a Duna mentén tudta legtovább megőrizni ősi birtokait, jóllehet a kelták, mint felsőbb réteg mindenütt rányomták a helyi kultúrára egyéni bélyegüket. Így lesz általánossá a vasipar és az agyagművességben a korong használata. A mai dunántúli városok legtöbbje is alapítását a keltaságnak köszönheti és az ekkor kialakult oppidumoknak a rómaiak inkább csak továbbfejlesztői voltak.

A római hódítással végetért a pannon föld őskori történelme, de nem szünt meg a régió történelmi jelentősége, amelyet súlyban csak növelt az a körülmény, hogy Pannónia határa hosszú időn keresztül egyuttal a római birodalom határát is jelentette.

Tompa Ferenc.